

КАПАЦИТЕТ ПРАВАЦА И ЊЕГОВ УТИЦАЈ НА КАРАКТЕР ДЕЈСТВА ЈЕДИНИЦА

Савремена дивизија од 10.000—20.000 војника има знатно јачу и бројнију технику од дивизије из Првог светског рата. Поред тога, још увек постоји тенденција да се та њена техника из дана у дан све више повећава, не само у циљу повећања ватрене моћи већ и у циљу обезбеђења веће покретљивости дивизије као целине. То се нарочито огледа у тежњи за увођењем моторне вуче. Због тога је природно да ће таква дивизија успешно дејствовати ако се налази на правцу на коме може доћи до изражаја таква њена техника и ако располаже бар једном солидном комуникацијом која може поднети аутотранспорт. Другим речима, дивизија као целина не може успешно дејствовати без одговарајуће комуникације, без обзира што ће њене јединице (поједини пукови, батаљони и чете) својим изолованим акцијама (у мањој или већој мери) постићи извесне резултате. У сваком случају, тада дивизија као целина не може испољити своју пуну ударну и ватрену моћ. На тај начин, ударна и ватрена моћ савремене дивизије — која би била принуђена да ту своју технику остави негде позади, зато што је због услова земљишта не може употребити — приближила би се ударној и ватреној моћи дивизије из Првог светског рата, а можда би се и смањила. Уствари, савремена дивизија, у таквом случају, могла би да дејствује једино као „несавремена“. Ово је потврдила и ратна пракса Другог светског рата. Узмимо, на пример, немачку Пету офанзиву на наше снаге у међуречју Пиве, Таре и Сутјеске. У почетку, а и касније, док су се налазили на комуникацијама, или бар близу њих, Немци су дејствовали целим дивизијама. Тако се 369 дивизија у току маја држала комуникације Пљевља—Чајниче и дејствовала на југ у правцу р. Ђеотине, док се 118 дивизија ослањала на комуникацију Фоча—Шћепан Поље и дејствовала у југоисточном правцу. Међутим, касније, почетком јуна, када су се удаљиле од ових и других комуникација и дошле на беспутну просторију Маглић—Зеленгора—Калиновић и када су ове дивизије као целине (тј. са свом својом ватреном и ударном моћи) биле потребне Немцима за спречавање нашег пробоја, ми смо наишли на групе: „Трибукајт“, „Вертмилер“, „Гертлер“, итд., које су од тих дивизија биле вероватно формиране. Шта је Немце на то натерало? Свакако да је и немање комуникација у рејону борбених дејстава био један од разлога који их је на то навео. Чак ни наше дивизије, иако бројно

и технички знатно слабије, на таквом земљишту нису најчешће дејствовале као целине, већ по бригадама. Истина, на такво дејство наших јединица, поред оскудности у комуникацијама, утицали су и други елементи, као: наша тактика, величина просторије коју је требало очистити или контролисати, затим исхрана људства које се већином снабдевало са терена (јер би свако згушњавање изазивало потребу за добављањем хране из позадине), итд. А таква су била дејства наших дивизија за време Четврте и Пете непријатељске офанзиве.

Према изложеном, јасно се види да и од самог карактера земљишта умногоме зависи могућност употребе јединица и да сваки правац има своје тактичке, оперативне или стратегиске могућности. Свако гомилање група на појединим правцима преко њихових физичких могућности може да буде крајње неекономично и штетно, јер свако презасићавање праваца доводи не само до расипања снага, већ и до кочења маневра и успоравања операција. Процена тактичких, оперативних или стратегиских могућности појединих праваца није нимало лак и прост посао. Пре свега, ту треба детаљно познавати како организацију и формацију јединица, тако и топографски карактер праваца, њихову комуникативност, техничке могућности, итд., итд.

Ово се питање нарочито оштро поставља на планинском и ван комуникација за моторизацију непролазном земљишту, јер се у току дуготрајног мирнодопског канцелариског рада, нарочито при решавању задатака по карти понекад занемарује утицај капацитета праваца на могућност реалног извођења пројектованих дејстава. Ово тим пре што се на карту може све учртати, колоне у свим правцима кренути, јединице свуда за борбу развити, храна и муниција свима дотурити, а борбени поредак померити и учртати истом или којом другом бојом, итд. То је заиста лако само у канцеларији и на карти, али не и у стварности, на земљишту, са живим људима и техником. Баш због ове чињенице понекад се дешава да се при стварању општите претпоставке оперативног или стратегиског карактера, као и код замисли за груписање снага и средстава једне и друге стране не предвиђају оне снаге и средства које стварно одговарају оперативностратегиским могућностима појединих праваца. Ту се може пасти у грешку и због тога што се — не водећи рачуна о карактеру земљишта — тежи да се у свакој ситуацији обезбеди норма односа снага и средстава, коју је, истина, потврдило искуство последњег рата, али не и за све услове и све ситуације. Због тога има појава да се, на пример, према корпусу од 2—3 дивизије у одбрани на планинском земљишту и у зони кроз коју воде свега две-три комуникације, нападачеве снаге не одређују с обзиром на то колико их се на том правцу стварно може употребити и развити, већ се унапред одређује армија од два до три корпуса (7—10 дивизија са осталим одговарајућим ојачањима у артиљерији, тенковима, инжињерији и осталом) само зато што по „норми“ нападач треба да буде 2—3 пута јачи од браниоца. Овакве су снаге нападача, наводно, потребне и ради обезбеђења

„неужног односа“ снага при разигравању динамике, иако је то потпуно нереално, јер нападач не може употребити онолико снага колико би хтео, већ колико му услови дозвољавају. Можда ће се рећи да ће се нападачеве снаге ешелонирати по дубини, али треба имати у виду да од тога ешелонирања не би имало скоро никакве користи. Ако би се, на пример, на једној комуникацији ешелонирале три дивизије једна за другом, тешко би и прва могла доћи до потпуног изражаја, а остале две мало, можда само у артиљеријској подршци, и то око комуникације (у њеној зони). Поред тога, то би отежавало, а понекад и онемогућавало дотур и евакуацију свега потребног дивизији у првом ешелону, тј. дивизији која стварно дејствује, а да и не говоримо о томе да би таква густина трупа и технике на једној комуникацији претстављала одличну мету како за артиљерију браниоца, тако и за његову авијацију.

Да видимо шта би у овом случају било са односом снага, ако грубо претпоставимо да корпус брани овај правац једном дивизијом и да ту дивизију напада корпус од 3 дивизије. У том случају, на први поглед, изгледа да би нападач, с обзиром на повољан однос снага од 3:1, требало да има успеха ако иоле уме да ратује. Међутим, овде се ради о фиктивном односу, јер нападач неће моћи да развије све своје снаге, тако да ће и стварни однос снага бити друкчији — дакле повољнији за браниоца. Наиме, корпус у одбрани у овом случају може да развије једну своју дивизију и да је ефикасно употреби и на одговарајућој дубини одбране, док нападач, под претпоставком да има довољно и снага и средстава, не може да их развије, нити да их целисходно употреби, јер његова техника не може да дође до изражаја, изузев авијације, али она сама не може да реши питање. Према томе, ако би нападач могао да употреби и развије само једну дивизију, ешелонирану по дубини, онда би стварни однос снага био 1:1, а не 3:1. Зато се поставља питање: какав излаз може наћи нападач у оваквом случају? Ако би бранилац затварао комуникацију једном дивизијом (мада се једна комуникација обично затвара највише једним пуком), онда би, по моме мишљењу, било најбоље да нападач ту и не врши напад, већ да групише снаге на другим правцима. Али, ако би морао баш ту да врши напад, онда је јасно да такву одбрану може теже савладати, и то само у случају ако има могућности, времена и средстава за изградњу још неке комуникације из дубине до полазног положаја за напад. То значи да ће нападач само „нагризати“ одбрану са врло малим изгледима на успех, без обзира на формални однос снага и његово велико ешелонирање, јер је и увођење нових ешелона проблем за себе, тим пре што свака одбрана не мора бити пробијена (као на пример у овом случају).

Према томе, са формалне стране, оваквој замисли за груписање снага на први поглед не би имало шта да се приговори, јер је правилно постављен однос снага. А пошто је такав однос у пракси Другог светског рата омогућавао постизање успеха, требало би очекивати да ће нападач и у динамици боја успети да савлада такву одбрану. Међутим, такав став према односу снага далеко је од стварности, јер

није узет у обзир један од пресудних елемената за испољавање стварне ватрене и ударне моћи снага у нападу, тј. оперативна могућност дотичног правца.

У вези са овим било би потребно да команданти и штабови и за време мира много више обраћају пажњу на оперативне могућности праваца како се приликом пројектовања и извођења вежби не би ослањали само на карту, већ првенствено на стварно стање земљишта и његове погодности или незгоде. Међутим, треба имати у виду и то да се правилан осећај у том смислу може добити једино у току низа излазака, разматрања и извиђања земљишта и његовог упоређивања са картом. Зато свака вежба на земљишту са трупом или без ње треба да допринесе стицању што правилнијег осећаја старешина при процени оперативних могућности појединих праваца. Иако командантска путовања могу одлично послужити за тај циљ, јер она по својој методици извођења најбоље одговарају обуци ове врсте, ипак се догађа да се ово наставно питање занемарује или да му се не поклања она пажња коју заслужује по своме значају. Због тога, по моме мишљењу, не би било довољно да се процена оперативних могућности сведе само на узредно разматрање приликом решавања разних тактичко-оперативних задатака на путовању, већ би такву процену требало и посебно планирати и посебно прорађивати, ако не на свима, а оно бар на неколико праваца.

Овде треба уочити да важност неког правца зависи и од величине јединице која на њему дејствује, и од његовог капацитета, тј. од његове оперативне могућности, а нарочито од задатка јединице која се на њему налази. Другим речима, један правац може имати оперативни, па чак и стратешки значај, без обзира што његове оперативне могућности не дозвољавају да се на њему употребе и развију неке велике снаге које би и у нормалним условима, по својој јачини, могле имати оперативну или стратешку улогу. Према томе, на таквим правцима се и мањим јединицама (на пример, корпусу, дивизији, па чак и пуку) могу постављати задаци оперативне природе. Ту се, дакле, ради о извршавању таквих задатака који по своме значају превазилазе значај задатака које такве мање јединице нормално добијају на правцима на којима нема таквог физичког ограничења употребе живе силе и технике. Према томе, би свако друго објашњење, по коме би корпус, па и дивизија, због неких специфичних услова, увек добијали задатке оперативне важности, било нереално, јер би гатна пракса брзо демантовала, пошто за то нема никаквих реалних и разумних разлога. Пре свега, не треба полазити од претпоставке да ће корпуси у неким армијама увек бити тактички, а у другим само оперативне јединице — чак и онда ако немају довољно материјалне подлоге (довољно наоружања и других техничких средстава), ако се не мисли да ту подлогу може надокнадити или заменити морални елемент (што би значило другу крајност, јер би се моралу давала и таква својства која не може имати). Због тога, по моме мишљењу, корпуси (дивизије) могу вршити оперативне задатке само

онда када се налазе на правцима оперативне важности, на којима се због испресецаности и некомуникативности не могу развити нити активно дејствовати веће јединице од корпуса, односно дивизије, и када њихов задатак има оперативни значај. Аналогно томе, а према искуствима из Другог светског рата, може се десити да на правцима (на којима постоје широке могућности за развој и употребу трупа) чак ни армија нема задатак који би био раван или који би био важнији од задатка корпуса који се налази на неком изузетно важном правцу, јер је и она у извесним случајевима вршила задатке тактичке природе. То значи да се улога и важност јединица и праваца не одређује унапред једном за свагда, пошто јединице добијају ону улогу и важност, која им припада с обзиром на задатак који извршавају. С друге стране, и правци могу имати мањи или већи значај у зависности од конкретне ситуације. А уколико је неки правац важнији, природно је да му треба доделити више трупа, стим што би било штетно ако би се одредиле јединице јаче снаге но што то одговара капацитету дотичног правца. Зато се од команданата захтева да правилно одмеравају не само важност праваца, већ и место и улогу јединица које ће на њима дејствовати, клонећи се притом сваког прецењивања и потцењивања. Од тога да ли ће правилно поставити задатке својим потчињеним јединицама и схватити улогу своје јединице у целини зависи даљи рад команданта и исход борбе. Није свеједно да ли је нека јединица добила задатак оперативне или тактичке природе, јер, као што смо напоменули, једна иста јединица — с обзиром на њену улогу и важност и капацитет правца — може извршавати и тактичке и оперативне задатке. Тако се, на пример, корпус: по својој организацији и формацији — налази некако на средокраћи између оперативних и тактичких јединица, зато што већ армија у највише случајева гравитира оперативној јединици, а ниже јединице од корпуса тактичким јединицама (мада и овде може бити померања и навише и наниже). Пре свега, корпус не мора имати сталну формацију, већ се његов састав по потреби може мењати како по броју јединица тако и по њиховој нумерацији. Такву еластичност формације корпуса наметнула је сама ратна пракса, јер корпус није могао да остане истог састава због брзог развоја борбених дејстава и потребе за његовим потхрањивањем или извлачењем из боја, као и нужности за извршењем разних прегруписавања. Зато су корпуси од случаја до случаја — били тактичке или оперативне јединице, при чему су добијали мања или већа ојачања, разуме се, у зависности и од задатака и од карактера праваца. А да ли ће корпус бити оперативна или тактичка јединица, тј. да ли ће извршавати задатак оперативног или тактичког значаја, није питање формалне, већ суштинске природе. А ево зашто. Иако се приликом додељивања задатка корпусу неће рећи да ли је он тактичка или оперативна јединица, ипак ће сам командант и његов штаб морати да донесу такав закључак. Ако би у тој оцени погрешили, онда би им се могло десити и да не изврше задатак како треба. Због тога је веома важно да командант корпуса правилно схвати место и улогу своје јединице и да се у свакој ситуацији

брзо и лако оријентишу, не гледајући из уже тактичке, већ из шире оперативне перспективе не само на своју јединицу, него и на добивени задатак. При томе мора имати у виду однос свога задатка према задатку суседа (ако се не дејствује на засебном правцу), при- даје ли претпостављена команда неки већи значај задатку корпуса, да ли га помаже каквим и коликим снагама и средствима и на које време, какво му ојачање додељује, колика је зона његовог дејства, какав је капацитет и важност правца на коме ће дејствовати, итд. Тек онда када на основу разматрања свих наведених чињеница утврди да је место и улога његове јединице у претстојећем задатку опера- тивне или тактичке природе, командант може са више сигурности да приступи детаљнијој процени ситуације и доношењу одлуке.

Постоји мишљење да корпус — да би имао оперативну улогу — мора бити самостална јединица и дејствовати на самосталном опе- ративском правцу. Међутим, по мом мишљењу, корпус може вршити оперативни задатак и у саставу армије (када његова армија врши за- датке стратешке природе — нарочито на планинском земљишту на коме, због велике ширине фронтова, ни сама армија није у стању да својим елементима борбеног поретка ефикасно и на време интерве- нише на читавом фронту, већ дејство на извесним правцима мора препуштати и корпусу). Тако, например, ако би нека армија дејство- вала на једном стратешком правцу који се у суштини састоји из два оперативна правца, онда би се могло десити да та армија повери јед- ном од својих корпуса (ојачаном потребним средствима) оперативни задатак на једном од тих праваца, стим да се она сама више оријен- тише на други правац. При томе би армија остатком својих снага деј- ствовала на том другом правцу у оперативним размерама, стим што би била обавезна да и у стратешким размерама обезбеди сагласност дејства на оба правца. Према томе, у овом конкретном случају, овај корпус, иако је у саставу армије, има улогу оперативне јединице. Сада се намеће питање: у чему се разликује поступак овог корпуса од његовог поступка када би вршио задатак тактичке природе? Прет- поставимо да му је армија — у оквиру одбране свог стратешког праваца — доделила задатак да са своје три дивизије брани операци- ски правац ширине, рецимо, 100—120 км и дубине 80—100 км, стим да тек на тој дубини може рачунати на интервенцију армиских сна- га, и то ако сам корпус створи услове за то. Ако командант овога кор- пуса не би потпуно схватио свој задатак, могло би се десити да извр- ши концентрацију својих главних снага на вероватном правцу удара нападача, и то на дубини закључно са II појасом, да у плану одбране предвиди ангажовање свог II ешелона или резерве у борби за главни одбранбени појас на правцу на коме се буде испољио главни удар нападача и да се до максимума ангажује на главном појасу са тежњом да ту сломи нападачеву ударну снагу. Изгледа да се томе не би имало шта приговорити, али само на први поглед и из тактичке перспективе, јер није тешко уочити да би, свакако, било неправилно ако би се кор- пус до максимума ангажовао само на главном појасу. До такве одлуке могло би доћи само онда када би командант корпуса гледао на ситу-

ацију уско као тактичар, тј. без ширег и дубљег разматрања и уживљавања у ситуацију и када би заборавио на дубину од 80—100 км којом располаже. Његово резонување да се може до максимума ангажовати за одбрану главног појаса зато што ће — ако не би успео да задржи непријатеља на главном појасу — вероватно давати отпор и на следећим положајима и појасевима, нема оправдања, јер се јединица која је једном увучена у борбу тешко може извући из ње. Ово тим пре што то више зависи од нападача који има иницијативу, и који ће после постигнутог успеха свакако тежити да продире што даље. На тај начин, корпус би могао претрпети пораз пре но што би искористио све могућности додељене му зоне (разуме се ако би нападач на том правцу ангажовао јаче снаге). С друге стране, да би правилно схватио место и улогу своје јединице, командант би морао шире гледати и узети у обзир читаву зону која му је додељена. Он би морао размислити и о томе шта могу учинити нападачеве оперативне резерве и ешелони и где их може дочекати, каквим снагама, каквом тактиком, итд. Ако би о свему овоме размишљао, он би свакако дошао до закључка да је много боље ако би свој борбени поредак постројио нешто дубље и ако не би употребио други ешелон или резерву на главном појасу, тежећи да ангажује све нападачеве снаге, да би затим упорношћу и вештим маневром својих снага и средстава осујетио његове намере до оног момента када ће његова армија бити у стању да интервенише. Према томе, ако би командант корпуса погрешно, а његов командант армије не би уочио ту грешку, онда би се рђаве последице тога могле одразити на успех и једног и другог. Отуда потреба, с једне стране, да се потчињени стара да не погреша, а с друге, да и претпостављени уочава евентуалне грешке потчињених и да их што пре отклони. А да би се у практичном раду до максимума избегле такве или сличне грешке, по моме мишљењу, било би потребно да се у обуци виших команди и штабова (наниже закључно са дивизијом) обавезно теориски и практично разрађује операција. Притом би, поред тактике, требало разрађивати основне појмове из оператике, са циљем да се оучи основна разлика између боја и операције. Поред тога било би потребно да се корпусу (дивизији) дају и оперативни и тактички задаци, стим да се приликом њиховог решавања врше упоређења и уочавања разлика које морају постојати у поступцима ако се ради о оперативном или тактичком задатку.

Из изложеног се види колико је важно да све команде и штабови реално процењују оперативне могућности појединих праваца, нарочито на планинском и некомуникативном земљишту. Ово тим пре, што ограничене оперативне могућности праваца, као што смо видели, повећавају, односно умањују борбене могућности трупа, па према томе повећавају или смањују значај дејства јединица које дејствују на њима. А од правилности схватања места и улоге јединице при извршењу задатка умногоме зависи и правилност одлучивања.